

Igor
Likar

Stekleni stolp

RADIJSKA IGRA

»Šel sem do konca svoje vrvi,
odkril, da sem privezan.«
(Donald Barthelem, Arija.)

VLOGE:

ZDRAVNIK MIHAIL MICHUI

– mlajši glas

DIKTATOR – mlajši glas
ostareli glas
in kot
dvojnik

NAČELNIK ŠTABA
POVELJNIK STRAŽE
STRAŽAR V TABORIŠČU
PROVOKATOR MNOŽICE PO ZVOČNIKU
MNOŽICA NA TRGU

– Dogaja se v Stolpu na Trgu republike in v skritem pregnanstvu.
– Podljubelj, januar 90

VLOGI POSVEČAM POLDETU BIBIČU IN RACU POLIČU,
igralcema z roba resničnosti.

*Zdravnik Michui sedi za mizo. Piše, ovit v svojo gosto sapo. S stropa
padajo kaplje v kovinsko posodo.*

ZDRAVNIK: Mrzla, nezakurjena soba. Pišem. Pišem v rokavicah,
ovit v star šal. Pišem zgodbo o dolgi zimi svojega ljudstva.

S pomrznjenega stropa počasi padajo kaplje. Za hip pomislim – nebo
nad mano odteka v kovinsko posodo. Nebo moje dežele... (*ga zmrazi*)

O moj bog, kako naj pišem v teh rokavicah!

(*vstopi stražar*)

STRAŽAR: Doktor...

ZDRAVNIK: Kaj bi radi! Preklete, pustite me že...

STRAŽAR (*cinično*): Vse nas zebe, doktor. Vse enako.

(*Doktorjev teatralen smeh*):

STRAŽAR: Stari vas želi...

ZDRAVNIK: Kaj hoče! Kaj hoče! Pomirjevala? Kapljice? Sirup? Bi
nemara kisline? Ali bo že crknil, da bo mir!

STRAŽAR: Dobro veste, da ne sme. Zato ste tu, kajne, doktor! In ne zaradi tega pisanja (*trga*).

Stražar trga doktorjevo pisanje.)

(Doktorjev jok.)

ZDRAVNIK: Prekleti ... prekleti ... (*jok*).

(Medtem stražar odide.)

STRAŽAR: Pohitite!

(Zdravnik se obuva, medtem se kaplje spremenijo v sireno, ta pa v koračnico iz številnih zvočnikov.)

ZDRAVNIK: Vse se je začelo, ko sem tistega jutra obul škornje štabnega zdravnika 3. polka in me je šofer pripeljal do stolpa ...

(Koračnica se spremeni v popačen glas zvočnika na velikem trgu in v zasmehovanje množice. Čez to pelje jeep.)

GLAS PROVOKATORJA V ZVOČNIKU: V tuje škornje obuti vaje-nec! Kominternovski pankrt, ki je uzakonil strah in ovađuštvo!

(vožnja jeepa)

MNOŽICA (skandira): Dajte nam ga!

(Jeep se ustavi.)

II. NENADOMA SE PRESELIMO V NOTRANJOST STEKLE-NEGA STOLPA, KJER SLIŠIMO ODDALJENE ZVOČNIKE IN V NJIH GLAS NAJETEGA ŠČUVALCA MNOŽIC – GLAS PROVO-KATORJA BESNE MNOŽICE: Štiri desetletja nam je zakrival pogled! (*žvižgi*)

DIKTATOR (*sam zase*): Drhal!

KLICI MNOŽICE: Ubijte ga!

DIKTATOR (*sam zase glasneje*): Drhal! Kljub vsemu ste ostali drhal!

(Odprejo se vrata. Žvižgi zunaj.)

ZDRAVNIK: Dober dan ...

POVELJNIK STRAŽE: Zaman, doktor. Odklopite zvočnike. (*Žvižgi in besnenje poneha.*) Tako, doktor, pet minut imate ... potem pridem po vas. Nevarno je ... (*Odide. Vrata.*)

ZDRAVNIK: Dober dan ... Jaz sem vaš novi zdravnik ...

DIKTATOR (*zase*): Drhal!

ZDRAVNIK: Obiskoval vas bom sleherno jutro in sleherni večer, pravijo.

DIKTATOR: Vi, povejte! Zakaj jim branijo predreti straže, preskočiti žico!?

ZDRAVNIK: Poglejva, torej ...

(V ozadju, napihovanje merilke pritiska)

GLAS OSTARELEGA ZDRAVNIKA: Usoda je hotela, da se je nekega dne moje lačno in v vrstah čakajoče premraženo ljudstvo v vsesploš-nem kaosu uprlo tiraniji svoje avantgarde in preobrnilo tok zgodovine ...

DIKTATOR: Zdravnik ste, pravite. Čemu mi bo zdravje, aa? Čemu? Čemu?

(Spet kaplje) in GLAS OSTARELEGA ZDRAVNIKA: Tedaj sem imel osemindvajset let in sem začenjal pot štabnega zdravnika v tretjem

polku, ki je skupaj s študenti in delavci zasedel glavno mesto in zlomil upor diktatorjeve garde in tajne policije.

(Spet smo v stolpu.)

ZDRAVNIK: Vaše zenice so nenavadno razširjene? Ali vam pustijo spati?

(Diktatorjev nervozen smeh.)

DIKTATOR: Ha, če mi pustijo spati... vsak dan prihajajo... Iz lukenj svojega nepotešenega maščevanja! Bi vi spali?

ZDRAVNIK: Pulz imate minimalno povečan...

(izpusti zrak)

DIKTATOR: Pa saj niste dušezdravec, kaj bi vam govoril...

ZDRAVNIK*(poslušaj)*: Pritisk je v redu.

DIKTATOR: Drhal! Že navsezgodaj, še tešče jih v skupinah vodijo iz tovarn... Kaj, hudiča, nihče več ne dela? *(kriči)* Mi smo hoteli drugače! Boljše ljudi!

ZDRAVNIK: Dal vam bom pomirjevalo.

DIKTATOR: Ubijte me že... prosim vas, recite jim!

ZDRAVNIK: Vaše smrti očitno za zdaj še ne potrebujemo.

DIKTATOR: Ste me zato zaprli v to izložbo?

ZDRAVNIK: Vi ste si jo zamislili, da ste vanjo zapirali oporečnike!

DIKTATOR: O, kako se motite!

ZDRAVNIK: Gotovo ne...

DIKTATOR: Ne, dragi doktor, mnoge, premnoge zamisli so plod hlepenja hlapcev. Ljudi, ki tak sistem potrebujejo bolj od mene in vas!

ZDRAVNIK: Ki so gojili vas in vaš kult, hočete reči!

DIKTATOR: Povprečneži in koristoljubneži so se naselili v to čaščenje. Svoje ničvredne človeške zamejenosti in pritlehne sanje, dovolite mi predsmrtni cinizem, so pripenjali na slavolok samoljublja. Toda ne na slavolok mojega, ampak na slavolok samoljublja skupnih laži.

ZDRAVNIK: Vašega sistema! Recite temu tako.

DIKTATOR: Recite temu tako. O, koliko jih je bilo okoli mene. Kruti pedantneži z monstroznimi idejami izpopolnjevanja: v vlogah šefov kabinetov, natakarejev, generalov in vrtnarjev! Izmišljali so si vsemogoče...

ZDRAVNIK: In stregli vašemu samoljubnemu protokolu. Tega ne morete zanikati.

DIKTATOR: Kdo ve, kaj je z mojimi konji... Veste, doktor, to so bila edina bitja, ki sem jim lahko zaupal, da je v meni veliko strahu...

ZDRAVNIK: Strahu?

DIKTATOR: Ko bi vi vedeli, koliko satanskih idej sem imel čast spoznati. Koliko grozljivih ceremonialov sem preživel. Koliko svečanih trakov videza sem prerezal, koliko temeljnih kamnov drobnim človeškim lokavostim sem položil... *(smeh)*

ZDRAVNIK*(zmeden)*: A vi... vi se delate nebogljenega? Po vsej tej strahovladi! Sramujte se...

DIKTATOR: Sramujem se... svojega strahu, ko sem spoznal nemoč... Razumite me, doktor, skril sem se vanj... Povejte jim, da sprejemam nase vse, česar me dolžite!

(Zdravnik zapira torbo.)

ZDRAVNIK: Grem...

DIKTATOR: Pojdite... Ne bom podlegel strahu pred smrtjo! To je edino, česar me nikoli ni bilo strah.

(Smeš. Koraki gor in dol.)

ZDRAVNIK: Vsekakor mislim, da ste si zaslužili, kar se zdaj dogaja. Najmanj to! Svet narodne enotnosti je pravilno ravnal.

DIKTATOR: Vem, moja smrt bi prehitro očistila pritlehne strasti!

ZDRAVNIK: Pha! Kaj hočete reči, da ste zgolj izbrana vrhnja točka, ki so jo zarisali drugi!?

DIKTATOR: Smešno, vi ste vendar inteligent... prizanesite mi... ničesar ne bova imela od tega pogovora... Za vas je lahko še posebej nevaren... pustite me že v tem steklenem zverinjaku...

ZDRAVNIK: Radi igrate samosmiljenje...

DIKTATOR *(zakriči)*: Jaz nikoli! Pustite me samega! *(kriči)* Končno to pravico še imam, ali pa me vsaj ustrelite! Slišite, streljajte!

(Pride vodja straže)

POVELJNIK STRAŽE: Kaj se dogaja? Ti, pes, boš nehal tuliti! Odidite, doktor.

ZDRAVNIK: Vaše zdravstveno stanje je zadovoljivo, če vam to kaj pomaga.

(vrata)

ZUNAJ PONOVO GLAS PROVOKATORJA MNOŽICE: Ubijamo tvoje privržence, krvnike in valpte. Vsak dan jih odkrivamo! In ti boš naš zadnji izbranec!

MNOŽICA *(žvižgi)*: Smrt! Smrt! Smrt! Svoboda! Svoboda! Svoboda! Smrt! Smrt! Smrt!

PEVKA *(CIGANKA)*:

Tvoja roka iz joka.

Moja iz nemega grla.

Njihove roke

iz pozabe obljubljenega.

Vse segajo v nebo.

Tvoja ukrade kos kruha.

Moja otipava očenaš.

Njegova roka

lovi naše.

Vse segajo v nebo.

Med prsti drobimo

trnje želja.

(Zunaj na dvorišču ciganska glasba z žvižgi. In klici: Hop! Hop! Vmes v plesu zvončkljanje kragulčkov. Veter.)

OSTARELI ZDRAVNIKOV GLAS: Ne, to kar pripovedujem, to ni zgodba o belih konjih, ki jih je ljubil osovraženi tiran in se z njimi vozil skozi mrzle vasi svojega ljudstva. Ne, ne! To je grozljiva povest o zasneženih srcih mojega ljudstva, ki ne verjame nikomur več!

ZUNAJ GLAS: Zginite! Ššššš! Drhal, poberite se...

(Godba neha. Glasbeniki zbežijo.)

(V notranjosti diktatorjev glas.)

OSTARELI DIKTATOR: Ste še tu! Doktor... Dooo...k...tor?

OSTARELI ZDRAVNIK: Še sem tu...

OSTARELI DIKTATOR: SMEH... Vedel sem. Čeprav vas ne vidim... SMEH... Ne spustim vas!

OSTARELI ZDRAVNIK *(zase)*: Prekleta truplo... večnost razjedaš.

OSTARELI DIKTATOR: Še boste živeli z meno. Haaa! Tako hočejo... Haaa!

OSTARELI ZDRAVNIK *(zakriči)*: Jaaa! Tako hočejo.

(Jok)

II. Večer drugega dne.

(Vrata se odprejo. Koraki. V prostoru odmeva zvočnik.)

GLAS PROVOKATORJA MNOŽICE: Ne dovolimo, da zatisne svoje rabljevsko oko! Naj vidi vrste pohabljenec, zaprtih, svojih žrtev, ki prihajajo predenj. Po toliko letih so med nami in kričijo namesto vseh, ki niso preživeli strahot tiranije. Naj sliši!

GRGRAVA MNOŽICA: Naj sliši! Naj vidi! Smrt!

(Roka izklopi zvočnik.)

POVELJNIK STRAŽE: Si slišal, pes! Vstani! Obisk imaš! *(odhaja)*

ZDRAVNIK: Večer!

DIKTATOR: Večer zaradi večera... Premišljal sem, ali boste prišli...

ZDRAVNIK: Vpleten sem po ukazu... Ubogam, ker pač moram, čeprav premišljam, da bi...

DIKTATOR: Zahteval zamenjavo! Haah!

ZDRAVNIK: Tu imate toplo. Vsaj kurijo vam! Zunaj je presneto mraz.

DIKTATOR: Haaa! Mislite, da kurijo, da bi godili mojemu počutju? Tale stekleni zverinjak bi se zarosil in me skril pred kričavo množico...

ZDRAVNIK: Vaše nekdanje ljudstvo, gospod!

DIKTATOR: Toliko postopačev nisem videl nikoli! Saj morata pri vas, tam zunaj, vladati pravo brezumje in anarhija, da se toliko ljudi dan za dnem vdaja brezdelju! Nesposobni prevratniki! Uničili boste vse, kar smo mukoma gradili toliko let.

(pumpanje merilke pritiska)

ZDRAVNIK: Da, bedo, ki ste jo pustili za seboj!

DIKTATOR: Zmedli bi me radi! Ne bom podlegel vašim insinuacijam! Ljudje so bili zadovoljni s tem, kar smo dosegli... Presegali smo plane, gradilo se je, razvijali smo zaostale kraje... S skromnostjo in odpovedovanjem smo delali velike korake...

(Spusti zrak iz merilke.)

ZDRAVNIK: Kaj je res mogoče, da se morate tako sprenevedati? *(smeh)* In jaz skrbim za vaše zdravje. Saj ni mogoče! ... Dihajte! *(Poslušaj pljuča.)* Dihajte! *(Dihanje pod stetoskopom.)* Kaj res ne veste, da ljudje po dve poletji zbirajo prihranke, da si lahko kupijo nov plašč tretjo zimo? Da se najejo le tovarniške malice in da lačni legajo spat?!

DIKTATOR: Kaj si drznete, doktor! Vsega je bilo dovolj! Skromno, a vsega je bilo!!

ZDRAVNIK: Saj ste že slišali za barvanja horizontov in za Potjomkinove vasi? Pred nosom so vam polnili izložbe, za vašim odhodom so jih hitro praznili!

DIKTATOR: Jaz sem se vedno boril za resničnost! Za resnično blaginjo svojih ljudi. Za to nam je vendar šlo!

ZDRAVNIK: Počasi začenjam verjeti, kar ste mi včeraj govorili! Pravzaprav naj bi začel verjeti, da ste bili ves čas le pitanec. Ogradili so vas, prek vas poveznili stekleni zvon, in vam pod steklenim robom puščali sporočila, kaj in kako je po vaših navodilih zunaj. Ha ha!

DIKTATOR: Stekleni zvon, pravite? Bodiva odkrita. Res je, večkrat sem imel občutek ... da ... da. Prekleteo! *(utihne)*

ZDRAVNIK: Pa ja ne boste rekli, da ste celo vi kdaj pa kdaj posumili v svoje prinašalce sporočil, v hitre sle resničnosti?

DIKTATOR: Pogosto sem se spraševal ... Zakaj? Čemu? Želel sem priti med ljudi, večkrat sem poskušal zbežati, se pretihotapiti ... Spominjam se, da mi je nekega dne uspelo pobegniti skozi vrtna vrata, splaziti se na večerno ulico ... Sprehodil sem se mimo gruč ljudi, čakajočih na kino, peščil mimo trgovin in neopažen prišel do prodajalca rož na koncu trga ... Pristopil je k meni, mi ponudil šopek ... ko pa sem mu hotel plačati, se je zaupljivo obrnil vame in pokroviteljsko dejal: »Zdaj pa je čas, kajne, da se lepo potihem vrnete, preden vsi to opazijo.« Spreletel me je srh ... Ali sem bil res ves čas nadzorovan? Koliko ljudi se ukvarja z mojo »varnostjo?« Res je, nikoli me niso pustili v stik z resničnostjo, vedno so bili tu, ob meni, preoblečeni. Vedeli so, kaj smem videti, pazili, kam bom pogledal, kaj oblekel, kaj jedel, s kom govoril! Vedno so bili tu, ti posredniki, budni poslanci nekoga, ki je vladal v ozadju! Resnici na ljubo, doktor, jaz sam nisem nikoli imel resnične moči! Nikoli!

ZDRAVNIK: Ne verjamem!

DIKTATOR: Lahko sem si le zaželel, pa so zamenjali natakara, sobarico, šefa kabineta. Takoj so to storili, da. Da, tako sem imel občutek, da v resnici vladam! Pa so mi le oni naselili ta občutek ... Seveda, da ne bi česa posumil. Res, včasih sem imel občutek, da nisem zaradi sebe ... da sem del nekakšnega stroja, ki me obvladuje ...

ZDRAVNIK: Če mislite, da sem tu zato, da bi prenašal vaše čenče, se motite ... Pustiva to ... Danes je pulz normalen ... Še enkrat vdihnite! *(vdih)* Izdihnite! *(izdih)* Za svoja leta imate dobro ohranjeno telo.

DIKTATOR: Stari orfiki so rekli, da je telo duši grob, ker je vanj tako rekoč pokopana ... Kaj se to ne vidi, doktor? Vi pa hvalite moje zdravje! Zakaj me puščajo tu vsem na očeh, recite? Kaj hočete doseči?

ZDRAVNIK: Bili ste za vse živa legenda!

DIKTATOR: Želim si umreti kot pes, je to jasno!

ZDRAVNIK: Legende se ne morejo kar zdrobiti v drobce. Tudi če bi vas pobili, bodo natančno vedeli kdaj, kako in zakaj...

DIKTATOR: Aha, potrebujete veliko predstavo.

ZDRAVNIK: Vaša smrt bi morala biti tukaj veličasten prizor, da bi pokončala in prerastla vaš mit, drugače...

PEVEC (*ali zbor*):

Zazidajmo ga.

Zazidajmo ga
v stekleni stolp.

Zazidajmo ga
v neusahljivo sovraštvo.

Zazidajmo ga
v naš strah
ki se je skrival
po hodnikih noči.

V stekleni stolp
ki rase
v nas.

SPET SMO V ZDRAVNIKOVIM CELICIM DVAINDVAJSET LET
POZNEJE. TRKANJE NA VRATA.

OSTARELI ZDRAVNIK: Kdo je?

GLAS STRAŽARJA: Večerja, doktor...

OSTARELI ZDRAVNIK: Prihajam... (*drsanje korakov po podu, ki se ustavijo...*)

OSTARELI DIKTATOR (*zloben, hripav glas iz sosednjega prostora, medtem ko doktor prihaja*): Priha... ha... ja! (*piskajoč smeh*)

OSTARELI ZDRAVNIK (*med hojo*): Privezan sem nanj. Prekleti starec!

(*vrata se odpro*)

OSTARELI DIKTATOR (*vpije iz postelje*): Kje so moji konji, doktor? Dajte mi konje! Nočem večerje! Hočem svoje konje... Peljal se bom. Strah me je... Peljal se bom... (*kot da udarja z bičem*) Hi! Hi! Hi! Hi! (*preide v smeh*) Hihihihih!

(*glasba*)

SPET SMO V STOLPU.

DIKTATOR: Prekleti... liberalisti. Vse ste uničili! Vse naše sanje!

ZDRAVNIK (*vpije*): Duhovne ječe kolektivizma?! Petletke z jezovi, ki so poplavalile tisoče domov, uničena podeželja, posekani gozdovi, mesta,

ki so se spreminjala v elektrificirane kasarne in geta razseljenih! Ste to želeli?!

DIKTATOR: Lažete!

ZDRAVNIK: Tajne policije, zavrtane v vsak dom! Deželo, v kateri več ljudi ovaja in straži druge, kakor je tistih, ki delajo!

DIKTATOR: Nehajte! Tajne policije si nisem izmislil jaz! Vsi sistemi jo imajo ... (*obnemore*)

ZDRAVNIK (*obnemore tudi on*): Kaj res?

DIKTATOR (*šepeta razločno, kakor na ušesa*): Sistem potrebuje notranjega sovražnika, oporečnike. Nekoč so mi po naključju pokazali ujetnika ... vse je priznal ... Iskali so ga dolgo, tako so mi pravili, oporečnika. Bil je znanstvenik, doktor znanosti ... Za trenutek sva ostala sama ... Rekel mi je, ker me zaradi izmučenosti očitno ni poznal: »Še več lahko priznam, če hočete! Vem, kaj potrebujete! Potrebujete še več izobražencev, notranjih sovražnikov. Ni mi težko najti še koga! Saj se z njimi hranite!« Pomežiknil mi je, ker me je očitno imel za glavnega ... obrnil sem se in stekel proti vratom ... Tedaj je zaklical načelnik varnostne službe, kažoč name: »Noče sodelovati, pa sem ga že skoraj vključil! Pripeljite mi drugega!«

Postalo me je strah! Vedel sem, da tajne službe opravičujejo svoj obstoj s tem, da širijo mreže dvojnih, trojnih incidentov, da inicirajo notranjega sovražnika! Še več, same širijo, vadijo in oborožujejo skupine t.i. protirevolucionarjev, teroristov, ljudi, ki jih potem nenehno lovijo, zapirajo v sanatorije, jim sodijo, kajti s tem dokazujejo svojo lojalnost in potrebnost v sistemu ... Vidite, tako je to ... miši same nastavljajo miši v mišnice.

ZDRAVNIK: Haha! Če bi bilo to res, vas nikoli ne bi dobili ...

DIKTATOR: Razen ...

ZDRAVNIK: Razen ...

DIKTATOR: Razen, če sem tudi sam nastavljena miš! Vidim, da ste presenečeni! Torej niste eden od njih ... In verjemite, presenečeni boste, koliko jih je med vami, v tej vaši Fronti rešitve ... To je sistem, ki nikoli ne odmre, čeprav mu odsekate glavo. Zatorej, doktor, sodelujva ... majhna igla v veno, pa ...

ZDRAVNIK: Nikoli! Ne napeljujte ničesar takega, poklical bom stražo!

DIKTATOR: Dobro ... niste mi še namenjeni! (*Smeh. Vrne se na prejšnjo temo*) In jaz, da bi načeloval temu? Smešno! Veste, kaj bodo govorili ljudje o meni? O vem, da bodo! Lutka, ki so jo s četverovprego belih konj vozili blagoslavljat izposojeni kruh ... Saj ste sami rekli, da so nekaj minut pred mojim prihodom odpirali prospekte novih ulic in polnili izložbe ... Kaj menite? Očitali ste mi namreč, da sem zgradil tale stekleni zverinjak ...

ZDRAVNIK: Da, tako mislim.

DIKTATOR: Kaj mislite, da je vsa preprostost v meni ubita? Mogoče sem bil res nastavljen vohun kominterne, izmišljeni mladinec, toda, da bi si izmislil tak peklenski sistem, kot mi ga očitata, in mu načeloval ... Ne, ne!

ZDRAVNIK: Ves čas se trudite dokazovati, da si je sistem izmislil vas,

da ste utelešen in nastavljen ideal komsomolca, izmišljen zato, da sproži sanje drugih...

DIKTATOR: Pravite, da sem si jaz izmisлил ta pekel? Poglejte, medtem ko me razžirajo ti pogledi od zunaj, ko me hočejo tisočkratno ubiti, počasi trgati kosce za koscem, me obhaja spoznanje: Oni so uprli vame vse svoje sovraštvo! Za njimi, za temi trgi, za to vašo kratkovidno manihejsko in prekucuško predstavo pa stoji sistem, sovražnik, ki vas bo potreboval... Zažrl se je v ozadja vaših domov in pokrajin... Nisem ga jaz postavljал tja, niti ga nisem tamkaj naslikal... Spoznali ga boste v svojih najbližjih, ko bo prepozno, kakor sem ga jaz... In vidite, ves čas sem imel le to svobodo, da nisem mogel izbirati... Slutil pa sem ga ves čas...

ZDRAVNIK: S tem mene ne boste prestrašili.

DIKTATOR: Vaša obzorja, mladenič, so pobarvana, to sem vam želel reči. Toda spoznali boste, ko me boste odrešili vsega tega sovraštva, da jih jaz nisem mogel barvati...

ZDRAVNIK: Trdijo, da se vsepovsod še skrivajo pripadniki vaše tajne policije... In res iz dneva v dan odkrivamo nove sovražnike v prijateljih, znancih... Skušajo se prikriti med nas...

DIKTATOR: Ha!... Strah. Torej je res! Živim vendarle zaradi vaše ustrahovanosti... Zaradi vaših senc me ne zaupate Hadu? (*smeh*).

ZDRAVNIK: Za nas ste talec.

DIKTATOR: Zavedam se, da sem talec nekakšne neumnosti, toda veste kaj, doktor... Res je bil okoli mene spleten klobčič še kar domiselnih tajnosti, toda... jaz sem ničla, nič, nič!

ZDRAVNIK: Naenkrat naj bi verjeli, da je tiranija nekakšna splošna shema, da je vi pravzaprav ne predstavljate, da niste trda roka, marveč nekakšen po sreči naključij izbrani povprečnež...

DIKTATOR: Ste kdaj slišali za paralelni sistem... ste kdaj razmišljali o njem?

ZDRAVNIK: Paralelni sistem? (*tišina dolgo*)

DIKTATOR: Mimo vseh pojavnih oblik vladavin, če hočete, tiranij, predsedstev in prestolov... mimo tega sveta, polnega videza moči – poteka prava moč. Skrita. Izbrana.

ZDRAVNIK: Zopet izbranci izbrancev. Nepopustljivo obliko intelektualne preganjavnice nosite v sebi!

DIKTATOR: Mislite? Vse, kar se dogaja na površju – sistemov, protokolov, časopisnih novic, programov in strankarskih vrenj... vse to je igra videza... in mi smo njeni izpostavljeni igralci... a spretne poteze vlečejo druge... proč od vseh kolobarjev javnosti. Nedogledna je ta igra...

ZDRAVNIK: Tajne organizacije... duhovna bratstva... ali nemara celo vitezi davnih praporov... krvni zapriseženci ali denarni konkubinati? Slišal sem že za podobne pripovedke.

DIKTATOR: Pha! To vašo generacijo prekucuhov še čaka, mladenič... Ste kdaj slišali, da sem imel dvojnika?...

ZDRAVNIK: Slišal sem. Med ljudmi je bilo veliko govora o tem, ali ste resnični ali...

DIKTATOR: Lutka kominterne... Ha!...

ZDRAVNIK: Ali občasno kdo igra vaš videz... Toda, moje mnenje je vedno bilo, da so to fantazme lačnega ljudstva.

DIKTATOR: Vidite. Dvojniki obstaja!

ZDRAVNIK: Nemogoče... Posmehujete se nam!...

DIKTATOR: Doktor! Saj oni vedo! Vedite, ko se mi je to razkrilo, sem izgubil vso samozavest. Naenkrat se mi je razkrilo, da sleherni moj ukaz ni bil, kar sem si domišljjal, ampak le prazna gesta... Moje reakcije so bile do zadnjih podrobnosti načrtovane. Lovili so me v mrežo lastnega karakterja, ki so ga poznali bolje kot jaz sam... Kadar so se zbal, da bi moj značaj zavrl njihove poteze, so si sposodili dvojnika, ki jim je bil nekakšno moje nadaljevanje...

ZDRAVNIK: Zanimiva laž!

DIKTATOR: Nekega dne je nanoslo, da sem ga spoznal, tega svojega dvojnika. Hladnokrvno je govoril moje misli, stavke, kakor bi jih govoril jaz, s povsem enako, neodločno intonacijo... Poslušate, doktor?

ZDRAVNIK: Pripovedujte, poslušam...

DIKTATOR: Mislim, da je šlo za obisk nekakšne vojaške delegacije... Najavljeni so bili po protokolu... mislim, da mi je tisti dan okoli kosila postalo neznansko slabo... Protokol naj bi bil odpovedan. Ha, o tem so mi dan kasneje prinesli celo posebej zame stiskan lažni izvod o odložitvi obiska...

ZDRAVNIK: Za vas stiskan izvod časopisa?

DIKTATOR: To je stara iznajdba v cvetoberu zvijač... uporabljali so jo že kolegiji cerkvenih dostojanstvenikov. Sem ter tja kakšen poseben člančič, kakšna posebna novica... No... in seveda je tisti dan pogovor s to delegacijo vendarle potekel, v obojestranskem interesu za kupčijo. Nepričakovano sem se vrnil v prostore za sprejem, kjer sem skozi priprta vrata opazil svojega igralca. Prepričljiv, ves kakor jaz... le da je govoril njihovo besedilo... Postalo me je neznansko strah... Nikomur nisem črhnal... Od tedaj sem igral tudi sam, strastno in za ceno svojega življenja, sicer...

ZDRAVNIK: Sicer bi vas po potrebi zamenjali za stalno... Toda kaj naj bi jim preprečevalo?

DIKTATOR: Pomislite! Šele zdaj vem in nič več me ni strah...

ZDRAVNIK: Saj ni mogoče?! To?!

DIKTATOR: To! Kar pomeni, da sem imel svojo senco, ker so se bali za konec mojega mita! Zdi se mi, da bodo spet začeli uporabljati tega glumača.

ZDRAVNIK: Naši?

DIKTATOR: Kdo pa mislite, da so vaši!? Naši vaši? Vaši naši!

ZDRAVNIK: Ne dovolim, da enačite naše cilje z bolnimi blodnjami vaše falange!

DIKTATOR: Doktor, ste pomislili? Tudi vi mogoče igrate igro, katere zaključno dejanje nekje zunaj vadi nekdo drug, ki bo vstopil namesto vas?! Premislite, zakaj vam je dovoljeno spoznati me! Kaj? In za kakšno ceno?

ZDRAVNIK: Za danes bodi dovolj! Izčrpali ste me. In če pomislim,

da bi me, če bi komu čveknil le del teh vaših blodnih podtikanj, ubili takoj...

DIKTATOR: Osebni zdravnik obsojenca, ki ne sme na eksekucijo, ste! Jaz sem, nenadejano, celo mera vaše morebitne prihodnje... smrti! Kot njihova daritvena žrtev, vaš morebitni krvnik. Pomnite to! Upam, da ste spoznali, da slišite svoj pulz, ko merite mojega. *(smeh)*

ZDRAVNIK: Preklete! *(zaloputne z vrati)* Straža! Končal sem!

PEVEC:
Stekleni stolp
rase
med nas.

Iz obljubljenega kruha.
Iz strahu.
Iz molka na ulicah.

Rase
nad nas
čez svinčene sanje
v dež.

ZDRAVNIK: In tistega dne se je v moji zgodbi zgodilo nekaj nenavadnega... Na trgu pred stolpom se je nenadoma znašel beli konj...

(Hrzanje. Množica preplašeno reagira.)

Od kod ta privid? Kdo ga je spustil med ljudi?

(Hrzanje.)

Ljudje so prestrašeni... Zdaj se dviguje na zadnje noge... Prelep se vzpenja pokonci in hrza.

(Hrzanje. Panika.)

Zdaj teče v krogu... Enkrat,
dvakrat
okoli stolpa.

(Vrišč.)

Skoraj mistična prikazen. Ljudje vzklikajo.

(Vzkliki groze.)

Belec dirja vse hitreje... Pognal se je v množico.

(Vrišč bežečih.)

Ki se mu vreščeč umika.

(Hrzanje preide v topot kopit, ki se oddaljuje.)

Aaaa! *(Si zatiska ušesa)* Prekleti prividi! Straža! Straža!

STRAŽAR: Kaj je doktor? Kaj vpijete?

ZDRAVNIK: Nate! Zažgite! Še sem pisal, čeprav ne bi smel! Tu imate, zažgite vse! Vse!

(Glasba. Natančno vsakih petnajst sekund vanjo zvočni akord destrukcije, npr. razbijanje stekla, krik človeka, vojaški korak, strel, zrušitev zidu, salve itd.)

DIKTATOR (*na ozadju teh zvokov in glasbe*): Oče naš, ki si... ki si... ki si?! (*si zatiska ušesa*) Kako si želim, da bi me prekrili pravokotniki teme... da bi že končno zagledal rob svoje luči, ki bi izginjala! Spati! Dovolj je bilo krink, mask, obrazov. Dovolj preoblek! Dovolj forme form! Dovolj plebejskih prevratov in misij izbrancev! Dovolj cerkva in nebo posnemajočih kupol! Edino, kar sem počel, je, da sem pritiskal, jalovo pritiskal na zaganjalnik časa in metal v svoj nečimrni jaz prepozno hostijo. (*šepeta*) Ki si... ki... ki si!

(*Glasba.*)

TRETJE JUTRO.

ZUNAJ TISOČGLAV NEPREKINJEN ŽVIŽG KAKOR GLASBA.

NAČELNIK ŠTABA: Dobro jutro. Danes se bo tole za vas izteklo.

DIKTATOR: Končno! Jutro je res svinčene barve.

NAČELNIK ŠTABA: Preglejte ga, doktor... In prinesite zbrano anamnezo v podpis. Kmalu pridejo po vas.

DIKTATOR: Kdo?

NAČELNIK ŠTABA: Iz oklepnihi enot! Tu v tem steklenjaku vas ne bomo več mogli zadrževati! Prenevarno je!

DIKTATOR: Vrzite me tigrom v areno...

NAČELNIK ŠTABA: Mogoče. Ljudem res nimamo naenkrat več kaj ponuditi. Saj veste (*cinično*), zmanjkalo nam je gesel in parol, pa tudi hrane za najhujše krvoloke. Vaših tajnih gardistov pa še nismo vseh polovili! Najbrž je čas, da nekaj ponudimo ljudem, ki si že ves čas želijo vas... Poslušajte jih! (*smeh*) Pohitite, doktor! (*odide*)

DIKTATOR (*Spet sama,*) doktor! Zadnje poglavje iz dnevnika nado-budnega medicenca, ki je pravzaprav moral igrati mrliškega oglednika!

ZDRAVNIK: Sem pač štabni zdravnik.

DIKTATOR: V kateri enoti ste služili, mladenič?

ZDRAVNIK: V častnem polku vaše letne rezidence. Tam, kjer se je začel upor.

DIKTATOR: Hja, že razumem. Zato so vas povzdignili! Po naključju ste bili tam, epizodist v junaštvu teh krvolokov... Poglejte jih, kako me čakajo! Poglejte, kako vzdigujejo pesti proti svinčenemu nebu! Koliko sovraštva sem pridelal v teh letih! Res sem moral biti vrtnar zla?!... Poglejte, kakšni grozeči, stekleni pogledi... Kaj ste jih cepili proti steklini, doktor?

ZDRAVNIK: Dobro veste, da bi, če ne bi bil trg obdan z bodečo žico in če ne bi bil tako zastražen, že davno ta stolp zravnali z zemljo.

DIKTATOR: To menda vem... Upam, da je to tudi vaš namen!

ZDRAVNIK: Če se vsi ne bi tako zelo bali vrnitve na staro, če ne bi bilo toliko nezaupanja, bi se to že davno zgodilo... Ljudje mislijo, saj veste, bojijo se, da so se mednje zalezle vaše sence, agenti vaše tajne policije. Zato se za zdaj počutimo varnejši, če vas imamo za talca... (*smeh*) Veste kaj verjamejo? Da ste vi ključ do tajnih sil, da vas je zato potrebno ohranjati pri življenju!

DIKTATOR: O, kako zelo se pri tem motijo! (*smeh*)

Res pa je, da so bili nekateri dvajset in več let vzgajani za te naloge, izbrani. Torej boste imeli v prihodnje s skritim sistemom nedvomno veliko težav (*smeh*). Toda to je uganka za vašo prihodnost...

ZDRAVNIK: Preveč ugank nam zastavljate, se vam ne zdi?

DIKTATOR: Naj vam zastavim še eno! Ta stolp, za katerega mislite, da sem ga zidal v spomin svoji nečimrnosti, je delo nekega pretencioznega, nevarnega povzpetnika, kakršni se pojavljajo v znanosti in kulturi. Vladni arhitekt je postal prej, preden mi je bil predstavljen. Kako je to mogoče, boste vprašali? Tako, da je zmagoval hkrati na natečajih za taborišča in za aleje tovarištva! Velik arhitekt, velik mojster?! Česa?

ZDRAVNIK: Slavolokov simbolnega pomena, ki povzdigujejo pošastno moč sistema nad drugačemislečimi!

DIKTATOR: V to revolucijo nisem šel niti zaradi prekratkih hlač in maščevalne ubožnosti, vanjo sem bil postavljen zaradi drugačnih vizij in ne zaradi spomenikov s proletkultovskimi pestmi. Tudi sam sem se izobrazil in discipliniral v stremljenjih! Toda...

ZDRAVNIK: Toda?

DIKTATOR: Končno sem spoznal, da je sistem postal stroj, ki ima svojo inherentno logiko, ki nas obvladuje. Od spomenikov, licemerja ponižnosti in ovaduštva! Vidite, tako se lahko zgodi tudi tak srhljivi stekelni obelisk, ki skeli v oči, ki se kot trn zabode v vsega lačen pogled.

ZDRAVNIK: Sramotilni steber za oporečnike... Kaj ni bil to njegov namen? Čudno, zdaj pa usojen prav vam!

DIKTATOR: Da, zdi se mi, da bom še po smrti sanjal o tem... o tej stekleni kupoli.

ZDRAVNIK: Socrealističnega napuha...

DIKTATOR: Uresničene sanje norca na tem izmišljenem bregu bojo postale moje razpelo... Kdo ve, kje je zdaj ta pes arhitektski?

ZDRAVNIK: Če je, kar pravite, da je bil, potem nekje riše nove labirinte sistema...

DIKTATOR (*zamišljen*): Da, da, moje razpelo...

NAČELNIK ŠTABA (*vstopi*): Lahko vam zaupam: danes se vas še ne bomo mogli znebiti.

DIKTATOR: Kako? Kaj me ne boste pobili, saj cvilim za to kakor pes?!!

ZDRAVNIK: Odločilo se je...

POVELJNIK STRAŽE: Odpeljali te bomo, pes, tako se govori...

ZDRAVNIK: Kam?

NAČELNIK ŠTABA: ...Kot je rečeno: Še vas potrebujemo... Ta naša ljudska oblast je še mlada, polna otroških bolezni...

DIKTATOR (*smeh*): Vidite, doktor, ti usraneti se prav zares bojijo moje smrti.

NAČELNIK ŠTABA: Res je, bojimo se je, čeprav si jo tako zelo želimo.

ZDRAVNIK: Nisem se zmotil: Nadživeti boste morali svoj mit.

POVELJNIK STRAŽE: Prihaja avto...

PEVEC:

V srcih
se stiskamo
in gradimo labirinte
skritih ulic.

Ugašamo luči
namesto
da bi jih prižigali.

Stekleni stolp
rase v nas.

Naše sanje
so njegova steklovina.

KAPLJE.

GLAS OSTARELEGA ZDRAVNIKA: Prizor, ki je sledil, se mi vedno znova pojavlja pred očmi... Danes, po toliko letih, vem, da je človek človeku najtemnejša usoda... kar sem tedaj doživel, presega vsa pričakovanja predstavljenosti... KAPLJE.

GLASBA.

NAČELNIK ŠTABA (*aroganten, a vedro posmehljiv glas*): Eksce-lenca. Pripravite se... Sodelujte.

KRIK TIRANA: Aaaa!

NAČELNIK ŠTABA: Primite ga!

Sodelujte, sem rekel! Stojte vzravnano, pokonci! Da vas ljudje vidijo, tako ja! Vzravnano... Poglejte, ljudje se zbirajo. Vsak čas se bodo zagnali sem proti nam. Proti stražam. (*smeh*) A s stražami je dogovorjeno, da ne bodo mogle zadržati bedne množice... Preprosto, kajne? Pridrveli bodo...

DIKTATOR: In končno poteptali to moje bedno, ugašajoče življenje!

NAČELNIK ŠTABA: O, to pa ne! Nikakor! Še nismo pripravljeni...

DIKTATOR: Kako ne?! Ne! Pustite me, naj crknem!

POVELJNIK STRAŽE: Tiho, pes! Še kako boš crkaval. A na obroke... (*smeh*)

NAČELNIK ŠTABA: Pripeljite onega!

(*koraki*)

DVOJNIK (*histeričen smeh*): In na koncu spet skupaj!

DIKTATOR: Ne... Ne!

NAČELNIK ŠTABA: Pozdravite svojega dvojnika...

DIKTATOR: Odpeljite stran tega blazneža...

DVOJNIK: Pozdravljen, alter ego.

TIRAN: Izgini!

DVOJNIK (*cinično*): Heeee! Zapomni si, jaz ne bom več podoben tebi... Ooo, nič več! Zdaj boš ti podoben meni. Ti boš postal moja senca! (*smeh*) Kajti to si zaslužim. Jaz sem vladal! Jaz manipuliral s cepci, jaz zamenjeval resničnost z iluzijo!

NAČELNIK ŠTABA: Utišajte ga!

DIKTATOR: Ne, prosim!

DVOJNIK (*smeh*): Igral sem peklensko igro za ta usrani, umetni sistem. In nikoli ne bodo vedeli, kakšno revše sem moral zamenjevati! (*smeh*)

NAČELNIK ŠTABA: Nimamo časa za operete! Potrebovala bosta moči za resničen prizor! Ti, spaka igralska, pa obleci njegov plašč!

DVOJNIK: Igra bo ostala samo moja. Moja igra je določila, kdo si in kaj boš ostal v spominu tega pasjega ljudstva! O tebi ne bodo vedeli ničesar! Umiral boš počasi, nekje daleč.

DIKTATOR: Kaj čveka ta blaznež!

NAČELNIK: Dovolj. Doktor, odpeljite ga ven!

DVOJNIK: Pozdravljen, alter ego. Zaigral bom najbolj veličasten prizor. Prizor tvoje smrti! Smrt svoje igre! (*smeh*)

TIRAN: Kaj se dogaja... (*histeričen smeh dvojnika.*)

POVELJNIK STRAŽE: Pojdemo!

NAČELNIK: Pazite! Držite ga! Zmešalo se mu je!... Ne smejo opaziti prevare! Prekleti igralec! Vse bo pokvaril! Peljite ga pred množico... (*Zunaj vpitje množice in čez njo glas provokatorja v zvočniku*)

GLAS PROVOKATORJA: Pokončajmo sramotno legendo. Zdrobimo v prah vse, kar spominja nanjo! Naprej! Nad barikade strahovlade!

SKANDIRANJE: SMRT! SMRT! Strelj.

(Preselimo se zopet v zdajšnji čas.)

OSTARELI DIKTATOR (*ploskaje skandira*) Smrt... smrt! Smrt. (*smeh*) Kaj smrti za naju ni, doktor? Sva večna? Hihi?

OSTARELI ZDRAVNIK: Zakaj ste klicali, naj pridem? Kaj bi radi? Uspavalo, da vam polížem pete ali bi me radi, preprosto: mučili?

DIKTATOR: Poglej tja gor, tja ja. Vidiš?... Ne vidiš?... O, jaz pa vidim senco vrvi, s katero si privezan name. (*smeh*) Vsi smo privezani, bingljamo drug na drugem od konca k začetku...

ZDRAVNIK: Nehajte!

DIKTATOR: Vidiš, tvoja senca... Poglej, ukrivlja se nadme, želi si zgrabiti moj vrat... poslušaj me, kaj vidim...

ZDRAVNIK (*skozi zobe*): To bi moral storiti že zdavnaj, da bi bilo konec...

ZDRAVNIK: Ubogaj svojo senco! Prosim! Prereži mojo vrv.

ZDRAVNIK (*zgubi živce*) Tiho!... Tiho, če ne... (*ga začne daviti*)

STRAŽAR (*vstopi*): Kaj se dogaja? (*ga udari*) Proč! Pusti ga. Hitro, primate ga!

(*Prerivanje se umirja.*)

DIKTATOR (*hrope*): Pustite ga... Hotel mi je pomagati... Zaletelo se mi je. (*zadihan*) Se spomniš, doktor moj, blaznega igralca, ki je vabil nadse razjarjeno publiko?...

ZDRAVNIK (*zadihan*): Spominjam se. Komaj smo se umaknili. Množica je pobesnela... Pognala se je nadenj čez žice in barikade.

DIKTATOR: Srečni igralec je naposled dočakal svojo pravo publiko...

ZDRAVNIK: Trgali so ga pri živem telesu...

DIKTATOR: Vidiš, moj doktor! To! To! To je edino, kar mu zavidam. Temu svojemu dvojniku... Množico, ki te zruje z vrvi! Mi pa... (*smeh*)... Tri-li-li... Jaz igram nate... Ti igraš name. Oni igrajo z njim... In vrvice se zapletajo... (*Smeh, a nato z groznim glasom*) tako da še crkniti ne moreš!

STRAŽAR: Večerja! (*udarci ob skodelo*)

DIKTATOR (*kriče*): Še crkniti ne moreš... (*V smehu odhaja.*)

GLASBA. VANJO GLAS ZDRAVNIKA.

ZDRAVNIK: Res je. Privezan sem nanj. Že dvaindvajset let nisem bil med ljudmi. Danes se pišem drugače. Domači mislijo, da sem mrtev. Nenahno naju selijo iz taborišča v taborišče... Postal sem njegov osebni zdravnik in s tem tudi njegov doživljenjski jetnik. Kot priča strahovite prevare z dvojnikom bom živel le tako dolgo, dokler bo živel on... Zato mu ne dovolim, da bi »škripnil«. Sistem anksiozne, nesigurne oblasti ga umetno ohranja pri življenju še danes. Potrebujejo ga... Še danes, po dvaindvajsetih letih, iščejo in odkrivajo »njegove« ljudi, pravijo...

PEVKA (CIGANKA):

Ko se bo oko
razlilo po deželi.
Ko bo čas.

Ko bomo povezali vid.
Ko bomo v vseh labirintih src
prižgali dan.
Ko bo čas.

Ko bodo naše sence
kres.
Ko bomo na njem zažgali
svoje nezavedne maske.
Ko bo čas.

ZDRAVNIK:

PIHA V ROKE ZARADI MRAZA Dolga zima mojega ljudstva. Ja... Mraz, uboštvo in mračne sile sistema, ki se je trdovratno zalezal v ljudi in noče iz njih...

GLASBA STEKLENIH DROBCEV.